वाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालयेनायोजितस्य

तन्त्रसम्मेलनस्य

स्वागताध्यक्षाणाम्

उपकुलपतिश्रीसुरतिनारायणमणित्रिपाठिमहोदयानां

स्वागतभाषणम्

८-३-६५

स्वागतभाषणम्

आदरणीयाः कुलपतयः, प्रतिकुलपतयः, तन्त्राणां मर्मविदो विद्वांसः, तान्त्रिके वाङ्मये आस्थाशालिनो महानुभावाः सज्जनाः, देव्यश्च !

अयं हि महतो हर्षस्य विषयो यदद्य वयमस्माकं पूर्वजैः महता प्रयत्नेन सुमहत्या साधनया च उपार्जितायाः चिरसञ्चितायाश्च तन्त्रविद्यायाः सम्बन्धे विमर्शं कर्तुम्, तस्या विशिष्टविद्यायाः पुनः यथापूर्वं प्रतिष्ठापनस्य उपायान् निश्चेतुम्, तद्विषये जनचेतनां सजीवयितुं जागरयितुं च अस्मिन् तन्त्रसम्मेलने विश्वविद्यालयस्य विद्यामये पावने प्राङ्गणे सोत्सवं समवेताः स्मः। तत्र सर्वप्रथममस्य महतो विश्वविद्यालयस्य सर्वविधसदस्यानां पक्षेण आत्मनः पक्षेण च स्वागतं व्याहरन् भवतां समेषामेव सज्जनानां हार्दिकं सभाजनं करोमि। विश्वसिमि च बाह्योपकरणसम्पदाविधुरमपि श्रद्धया समृद्धमस्मदीयं सम्मानभावं प्रमुदितेन मनसा भवन्तः स्वीकरिष्यन्ति।

महानुभावाः !

भवादृशां विद्वज्जनानां नैतन्मनागपि तिरोहितं यत् तन्त्रविद्या भारतवर्षस्य प्रधानतमविद्यानामन्यतमा, तान्त्रिकं वाङ्मयं भारतीयस्य महतो वाङ्मयस्य महत्त्वपूर्णमङ्गम्, तान्त्रिकी संस्कृतिश्च भारतस्य परमपवित्रायाः चिरप्राचीनायाः संस्कृतित्रिपथगाया एका मुख्या धारा। अतस्तन्त्रविद्यायास्तान्त्रिकसाहित्यस्य तान्त्रिक्याः संस्कृतेश्च संरक्षणप्रचारणे स्वतन्त्रभारतस्य आवश्यकं कर्तव्यमाकलय्य अनेन विश्वविद्यालयेन दर्शनशास्त्रस्य, विशेषेण तन्त्रशास्त्रस्य च विशिष्टविदुषां म० म० श्रीगोपीनाथकविराजमहोदयानामाध्यक्ष्ये योगतन्त्रविभागस्य प्रतिष्ठापनम् अधुनैव कृतम्।

तदस्मिन् महनीये तन्त्रशास्त्रस्य शैक्षिके आयोजने भवादृशानां तन्त्रविद्याया मर्मविदां विदुषां तन्त्रसाधकानाम् आचार्याणां च मार्गनिर्देशः सुलभो भवेदिति भावनया इदं तन्त्रसम्मेलनम् आयोजितम्, यत्प्रसङ्गेन अद्य संस्कृतविद्यानां समाराधन-

स्थलतया प्रथमत एव पावनी अपि विश्वविद्यालयस्य भूमिर्भवतां पादपाथोजरजसा अधिकतरं पावनी सम्पद्यते ।

सज्जनाः !

कुलार्णवतन्त्रस्य इदं वचः सर्वथा सुप्रसिद्धं यत्—

कृते श्रुत्युक्त आचारस्त्रेतायां स्मृतिसम्भवः ।
द्वापरे तु पुराणोक्तः कलौ आगमसम्मतः ॥

एतद्वचनानुसारेण भारतीयायाः संस्कृतेः, भारतस्य आचारपरम्परायाश्च चत्वारि मुख्यानि उपजीव्यानि प्रतीयन्ते—श्रुतिः, स्मृतिः, पुराणम्, तन्त्रं च । भारतस्य समग्रं जीवनम्, सम्पूर्णा जीवनदृष्टिः, सम्पूर्णो विकासः, परिपूर्णा संस्कृतिश्च इमान् चतुर आधारस्तम्भान् आश्रित्य अवतिष्ठन्ते । अत एतेषां समेषामेव श्रुति-स्मृति-पुराण-तन्त्राणां समानभावेन संरक्षणे प्रचारणे च कृते एव भारतीयायाः संस्कृतेः सर्वाङ्गीणं समुन्नयनं भविष्यति, नान्यथा । तत्राप्यस्मिन् कलियुगे विशेषेण पाश्चात्त्य-सभ्यतासम्पर्कोत्तरयुगे यदा वांशिकी मर्यादा प्रतिपदमवधीर्यते, भक्ष्याभक्ष्ययोर्विवेकोऽसभ्यता विभाव्यते, स्पृश्यास्पृश्ययोर्विचारोऽमानुष्यं मन्यते; वर्णाश्रम-व्यवस्था च युगभावनायाः प्रतिकूलेति मत्वा प्रतिप्रसङ्गमुपहस्यते, परमेश्वरे पुनर्जन्मनि परलोके च आस्तिक्यबुद्धिरादिमस्य अशिक्षायुगस्य अज्ञानमुद्घोष्यते, तदा यद्यस्ति भारतस्य चिरन्तनभावनाया रक्षणस्य कश्चिन्मार्गः, यद्यस्ति भारतस्य सनातन्याः संस्कृतेः समुद्धारस्य कश्चन पन्थाः, यद्यस्ति कश्चिद् भारतीयायाः सभ्यतायाः, भारतीयस्य धर्मस्य परमपुरुषार्थप्राप्तेश्च प्रकारस्तर्हि स भारतस्य तन्त्र-साहित्य एव सुप्राप्यः । अस्मिन् सन्दर्भे पार्वतीं प्रति महादेवेन उदीरितं महा-निर्वाणतन्त्रे समुपलभ्यमानं वचनमिदं सततं संस्मरणीयं यत्—

विना ह्यागममार्गेण कलौ नास्ति गतिः प्रिये ।

सोऽयं कलिप्राणिनामद्वितीयपाथेयभूतस्तन्त्रमार्ग आत्मन उपयोगितायाः परमोपयुक्त एव काले लुप्तप्रायतां गत इति महतो दुःखस्य विषयः । आगममार्गस्य अस्याः दुःस्थितेः अन्तः, तस्य सजीवः पुनरुद्धारश्च परमावश्यकः । मन्ये, सम्मेलनमिदं कञ्चिदर्थक्रियासमर्थं सुगमं पन्थानं दर्शयितुं प्रयासं कुर्यात् ।

तन्त्रशास्त्रस्य क्षेत्रमतीव विस्तृतं व्यापकं च । तस्य परिधौ दर्शनं विज्ञानं व्यवहारः कला साहित्यम्—एवमादयोऽनेके विषयाः समाविशन्ति । तन्त्रग्रन्थेषु

सर्वप्रकाराया भौतिक्याः समृद्धेः, सर्वविधाया अध्यात्मसम्पदः, बह्वीनां विस्मयावहानां सिद्धीनां च अर्जनस्य पन्थानः प्रतिपादिताः सन्ति। तन्त्रेषु दार्शनिकविचाराणां सूक्ष्मातिसूक्ष्माणि स्वरूपाणि निबद्धानि सन्ति। वैष्णवतन्त्रस्य पाञ्चरात्रग्रन्थेषु तदुपजीविग्रन्थेषु च प्राधान्येन विशिष्टाद्वैतस्य, शैवतन्त्रस्य कस्याञ्चित् शाखायां द्वैतस्य, कस्याञ्चिद् अद्वैतस्य, कस्याञ्चिच्च द्वैताद्वैतस्य; शाक्ततन्त्रे च प्राधान्येन अद्वैतस्य सिद्धान्ताः सुविविक्ताः समुपबृंहिताश्च सन्ति। इत्थञ्च तन्त्रशास्त्रस्य सुमहति क्षेत्रविस्तारे सत्यपि लोकः सामान्येन मन्त्रयन्त्रादिसाधनम्, पुरश्चरणम्, उच्चाटनमारणादिकमेव च तन्त्रस्य विषयं मन्यते। लोकस्य अस्या धारणाया उद्भावने मन्ये, वाराहीतन्त्रस्य इदं वचनमेव मूलं यत्—

सृष्टिश्च प्रलयश्चैव देवतानां तथार्चनम्।
साधनं चैव सर्वेषां पुरश्चरणमेव च॥
षट्कर्मसाधनं चैव ध्यानयोगश्चतुर्विधः।
सप्तभिर्लक्षणैर्युक्तमागमं तद् विदुर्बुधाः॥

परन्तु तन्त्रस्य बहूनां ग्रन्थानां विषयपर्यालोचनेन इदं स्पष्टं प्रतीयते यद् वाराहीतन्त्रोक्तमिदमागमलक्षणं तन्त्रस्य अन्यविषयाणामुपलक्षणमात्रम्, तन्त्रस्य लौकिकसिद्धिफलकानामेव विषयाणां वर्णनं तत्र लौकिकफलकामानां सामान्यजनानामभिरुचेः, श्रद्धायाः, प्रवृत्तेश्च जागरणाय; न तु तदीयक्षेत्रस्य संकोचनाय। प्रायशः सर्वासामेव विद्यानामियं रीतिः, यत् तासु जनसामान्यप्रवृत्तेरुत्पादनाय प्रथमं प्राधान्येन तत्साध्यानां सिद्धीनां तत्साधनविधीनां च वर्णनं प्रस्तूयते। अनेनैव अभिप्रायेण वेदेषु, उपनिषत्सु, पुराणेषु, योगशास्त्रेषु च लौकिकप्रयोजनानाम्, अनेकासां विद्यानाम्, आश्चर्यकरीणां सिद्धीनां च चर्चाः कृताः सन्ति। परमिदं न विस्मर्तव्यं यत् सर्वत्रैव तासां सिद्धीनां जीवनस्य परमपुरुषार्थप्राप्तौ बाधकत्वमुक्तम्, सिद्धिषु आसक्तिं विहाय अन्तिमलक्ष्यस्य अभिमुखं निरन्तरं जागरूकीभवनस्यैव निर्देशः सर्वत्र कृतः। अत एव तन्त्रविद्यायामास्थाशालिना लोकेनापि तन्त्रशास्त्रोक्तेषु उच्चादर्शेष्वेव आत्मनो भावना केन्द्रीकरणीया। मानवजीवनस्य पवित्रीकरणाय, सर्वतोमुखसमुन्नयनाय, विकासस्य परस्यां काष्ठायामारोहणाय च ये युगानुरूपाः सुलभा उपायाः प्रतिपादिताः सन्ति, तेषामेव परिशीलनाय सर्वविधः प्रयत्न आदर्तव्यो विद्यते।

तन्त्रसम्मेलनस्य आयोजनं विज्ञाय बहवो जनाः सम्भवतोऽनेन विचारेण अत्र आगता भवेयुर्यत् सम्मेलने भारतस्य विशिष्टास्तान्त्रिकाः समवेता भविष्यन्ति। ते च सिद्धिबलेन बहून्याश्चर्याणि प्रदर्शयिष्यन्ति, आश्चर्यमयसिद्धिजनकानां तान्त्रिकप्रयोगाणां प्रदर्शनं च करिष्यन्ति। एतद्विषये सम्मेलनादयं लाभस्तादृशजनानां सुनिश्चित एव यत् तेऽस्य सम्मेलनस्य व्याजेन तेषां साधकाचार्याणां परिचयं प्राप्स्यन्ति, येषां कृपया यथावसरं यथास्थानं च ते तान्त्रिकसिद्धीनां प्रत्यक्षं कर्तुं प्रभविष्यन्ति। इदानीं तु सिद्धिप्रत्यक्षकामैस्तन्त्रशास्त्रस्य विदुषां पुण्येन दर्शनेन, शास्त्रीयया चर्चया, तान्त्रिकवाङ्मयस्य उद्धारोपायनिर्देशेन, अधुनावधि गुप्तानां प्रकाशमनागतानां तन्त्रग्रन्थानां परिचयप्राप्त्या, अपूर्वायास्तान्त्रिकप्रदर्शिन्याः अवलोकनेनैव च सन्तोष्टव्यम्।

एतत्तु ध्रुवमेवावधेयं यद् यदा तन्त्राणां परिशीलनं देशे पुनः सम्यक् प्रकारेण प्रवृत्तं भविष्यति, तान्त्रिका आचार्या जनसम्पर्के आगमिष्यन्ति, तान्त्रिकीणां साधनानां च पुनः प्रतिष्ठा प्रचारश्च भविष्यतः, तदा—

भोगो योगायते सम्यक् पातकं सुकृतायते।
मोक्षायते च संसारः कुलधर्मे कुलेश्वरि॥

इत्येतत्कुलार्णववचनानुसारेण विश्वस्य रूपमेव परिवर्तिष्यते। जगतः सर्वविधो वैज्ञानिकविकासप्रभवः संघर्षानलः शान्तिं प्राप्स्यते; मानवता च सर्वप्रकाराभ्यः सङ्कीर्णताभ्यो विमुच्य पूर्णरूपेण स्वतन्त्रा सुखिनी सुरक्षिता च भविष्यति।

एभिरेव कतिपयैः शब्दैस्तन्त्रसम्मेलनस्य सम्बन्धे विश्वविद्यालयस्य आत्मनश्च भावनां प्रकटयन् पुनरहं भवतां स्वागतं व्याहरामि, विश्वासं चेममावहामि यद् भवन्तः स्वीयसत्कारेऽस्माकं बाह्यत्रुटीनां विचारमकृत्वा अस्माकं भवत्सम्माननाया हार्दिकमभिप्रायं बहु मन्यमानाः सम्मेलनप्रसङ्गेन वाराणस्या भागीरथ्या विश्वनाथान्नपूर्णयोः दर्शनावसरस्य, आत्मनो विचारविनिमयं सम्पाद्य तन्त्रशास्त्रीयसमाराधनायां जनरुचेर्जागराजननपुण्यस्य च लाभेनैव सन्तुष्टमानसा भवेयुरिति।

कृत्स्नां संकीर्णतां भित्त्वा सर्वेषामेव देहिनाम्।
भुक्तिमुक्तिविधानार्थं तन्त्रविद्या विजृम्भताम्॥

मुद्रक—

बलदेवदास

संसार प्रेस, संसार लिमिटेड, काशीपुरा, वाराणसी ।